

761.2:342.5](477.74-25)(092):821.161.1'06-31](045)
 ID ORCID 0000-0002-2004-8402
 DOI 10.33625/1993-6400-2019-2-89-96

САТИРИЧНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ТЕМИ ТОТАЛІТАРНОЇ ВЛАДИ В СЕРІЇ ОФОРТІВ В. ЄФИМЕНКА ДО РОМАНУ М. БУЛГАКОВА «МАЙСТЕР І МАРГАРИТА»

Спасскова О. П. Сатиричне відображення теми тоталітарної влади в серії офортиів В. Єфименка до роману М. Булгакова «Майстер і Маргарита». У статті досліджено серію офортиів одеського графіка Віктора Єфименка (1933–1994), створених ним як станкові ілюстрації до роману Михайла Булгакова «Майстер і Маргарита» (1978–1992). Показано, що художник, як і автор роману, зображує тоталітарну владу у двох часових вимірах: Римської імперії та Радянського Союзу, що підкреслює її позачасовий характер. Ця тема була актуальною для художника, який жив за часів комуністичної влади. Доведено, що художня спорідненість творчості Булгакова і Єфименка дозволила створити сатиричну картину радянської влади та тогочасного суспільства в цілому. Зазначено, що важливими засобами поетики для обох митців стали іронія, сатирична гіпербола та гротеск. Графіці майстра притаманний полістилізм. Створюючи образ епохи, художник використовує композиційні прийоми, характерні для плаката, фотографії, кінематографа 1920–1930-х років.

Ключові слова: графіка В. Єфименка, роман М. Булгакова «Майстер і Маргарита», офорт, ілюстрація, тоталітарна влада, сатира, гротеск.

Спасскова Е. П. Сатирическое отображение темы тоталитарной власти в серии офортов В. Ефименко к роману М. Булгакова «Мастер и Маргарита». В статье исследована серия офортов одесского графика Виктора Ефименко (1933–1994), созданных им как станковые иллюстрации к роману Михаила Булгакова «Мастер и Маргарита» (1978–1992). Показано, что художник, как и автор романа, изображает тоталитарную власть в двух временных измерениях: Римской империи и Советского Союза, что подчеркивает ее вневременной

характер. Эта тема была актуальна для художника, который жил во времена коммунистической власти. Доказано, что художественное родство творчества Булгакова и Ефименко позволило создать сатирическую картину советской власти и общества того времени в целом. Отмечено, что важными средствами поэтики для обоих художников стали ирония, сатирическая гипербола и гротеск. Графике мастера присущ полистилизм. Создавая образ эпохи, художник использует композиционные приемы, характерные для плаката, фотографии, кинематографа 1920–1930-х годов.

Ключевые слова: графика В. Ефименко, роман М. Булгакова «Мастер и Маргарита», офорт, иллюстрация, тоталитарная власть, сатира, гротеск.

Spasskova O. The satirical reflection of the theme of totalitarian power in the series of etchings by V. Efimenko to the novel by M. Bulgakov “Master and Margarita”. The graphic arts of Odessa in the last quarter of the twentieth century cover a special place on the easel graphic sheets of Viktor Efimenko (1933–1994) to the novel by Mikhail Bulgakov “Master and Margarita” (1928–1940). The reflections of the artist coincided with the views and thoughts of Bulgakov and were reflected in the grandiose graphic series of 64 etchings, which was created in 1978–1992. V. Efimenko approached the depicted plot not only as an artist, but as a thinker who was reflecting the same problems as the writer. Significant place in the famous novel by M. Bulgakov “Master and Margarita” takes a satirical depiction of the life of Muscovites in the 1930s. Describing pictures of Soviet reality, the writer tried to comprehend not only contemporary socio-political problems, but also such “eternal” issues for humanity as the relationship between the artist and the crowd, the role of personality in history, power and people.

The Odessa master became one of the discoverers of the Bulgakov’s world in art illustration. He decided to undertake a pre-disadvantageous topic that at that time was impossible to present a wide spectrum of spectators. However, from the standpoint of the present, this topic looks more and more relevant. Efimenko was interested in the writer’s thoughts about power, both Soviet and Roman. The artist, as well as M. Bulgakov, brilliantly and wittily shows the numerous shortcomings of the “happy” Soviet reality: bureaucracy, double morality, love for slander. The etchings have distinctive features of the grotesque and social satire.

In the course of work on the article, we have been working on a number of studies of both art critics and literary critics, for example: O. I. Biletsky, O. M. Golubtsya, I. N. Golomstok, A. I. Morozov, G. G. Pospelov, I. S. Kulikova, B. V. Sokolova, V. P. Kryuchkova and others. V. G. Efimenko’s thoughts on the novel by M. Bulgakov “Master and Margarita” were expressed in a television interview with O. A. Tarasenko and in the archives of the artist, who are in the library of the artistic and graphic faculty of the SUNPU named after K. D. Ushynsky. So, for example, we have a complete list of illustrations with duplicate names, located in a certain order in accordance with the artist’s plan. Efimenko always adhered to the chronology of the events of the novel in the creation of a cycle of etchings, and in the names of illustrations was based on the names of sections. The series of etching by V. Efimenko, devoted to Bulgakov’s novel “Mas-

Формулювання мети статті, постановка завдання.

1930-

«...».

• ... ;

• ... ;

• «...»

Виклад основного матеріалу дослідження.

«Тридцяті роки» (. 1)
1930-

1930-

XVIII

1930- (. 2),

«...».

«...»

»,

«...»

«...» (1996), «...» (1998)

«...» (2003),

1911
(. 3).

«...»

«...»

» [12]. : « ?» [1, . 46].

«Покарання Ідеї», «Тріумф Вар-
раввана» «Боягузство»

«Тріумф Вар-раввана, або Ідея не-
безпечніша від будь-якого злочину» (. 4).

« » (1893).

» [9, . 150].

— «Тріумф Вар-
раввана» —

» [5, . 253].

«Боягузство»,

: «Боягузство — самий страшний недолік
(Я твоїх думок не поділяю!)»,

« »,

« i

М
» [8, . 179].

: «Покаран-
ня Ідеї», «Голгофа», «Смертний вирок затвер-
джено». «Смертний
вирок затверджено»,

:
; —
(

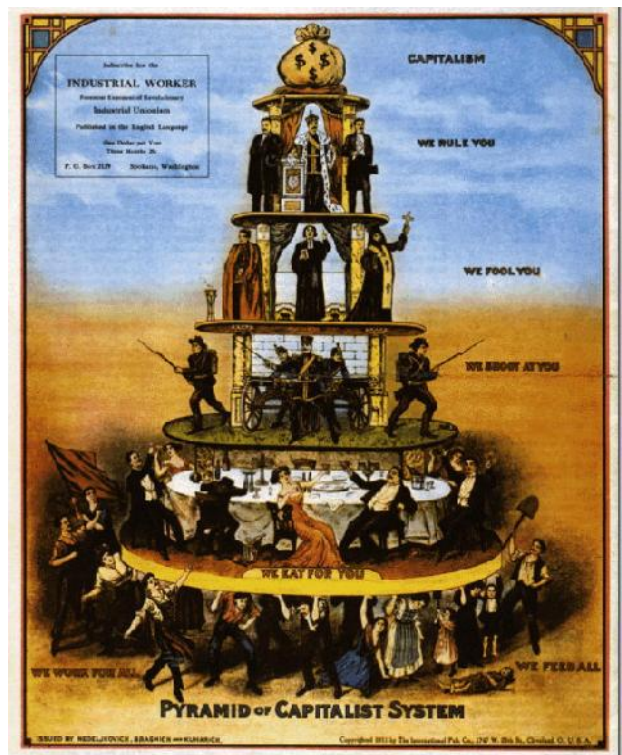
Лл. 1. В. Сфименко. Тридцяті роки. Ілюстрація до «Майстра і Маргарити» М. Булгакова. 1978–1992. Офорт

Лл. 2 О. Родченко. Чоловіча піраміда. 1936

[1, . 45].

«Море славетне священний Байкал!» (. 5)

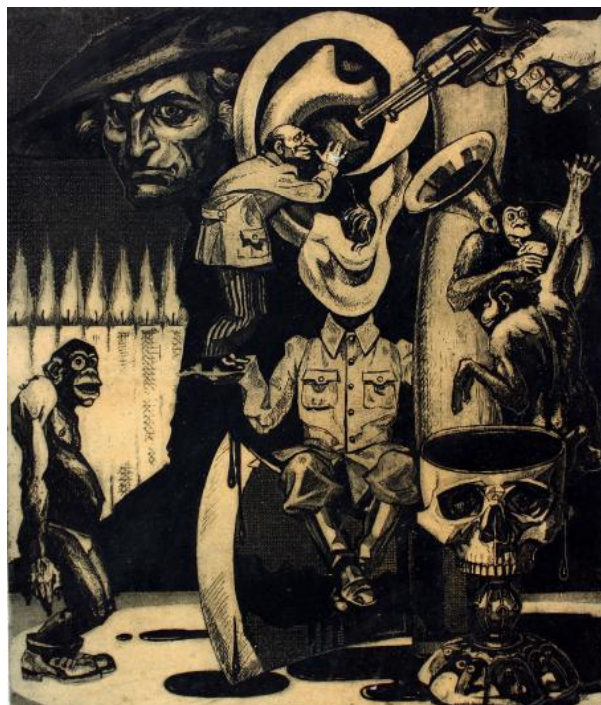
Лл. 3. «Піраміда Капіталізму». Соціальний плакат американських робітників. 1911

Іл. 4. В. Єфименко. Триптих «Тріумф Вар-раввана, або Ідея небезпечніша від будь-якого злочину». Ілюстрація до «Майстра і Маргарити» М. Булгакова. 1978–1992. Офорт

Іл. 5. В. Єфименко. Море славетне священний Байкал! Ілюстрація до «Майстра і Маргарити» М. Булгакова. 1978–1992. Офорт

Іл. 6. В. Єфименко. Всецуюче вухо, або Викрадення барона Мейгеля. Ілюстрація до «Майстра і Маргарити» М. Булгакова. 1978–1992. Офорт

Висновки.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку

Література:

1. []: / ; . — 2005. — 415 . — (.) — ISBN 966-03-2965-2.
2. [] / . — 1994. — 296 .
3. []: .

4. [] / . — 2001. — 176 .
5. ([] / . // . — 1992. — 1. — 29–51.
6. « » : . [] / . — 2003. — 288 .
7. [] / . — 1970. — 176 .
8. 1930- . [] / . — 1995. — 288 . — ISBN 5-269-00902-1.
9. [] / . — 2007. — 448 .
10. [] / . — 1993. — 4. — 148–164. ...: [] / . — 2001. — 182 .
11. [] / . — 2003. — 608 . — (.).
12. [] / . . — 1986.

References:

1. Bulhakov, M. (2005). *Maister i Marharyta* [Master and Margarita]. (M. Bilorus, trans). Kharkiv : Folio. (In Ukrainian)
2. Golomshtok, I. (1994). *Totalitarnoe iskusstvo* [Totalitarian art]. Moscow : Galart. (In Russian)
3. Holubets, O. M. (2001). *Mizh svobodoiu i totalitaryzom: Mystetske seredovyshche Lvova druhoi polovyny XX stolit-tia* [Between freedom and totalitarianism]. Lviv : Akademi-chnyi ekspres. (In Ukrainian)
4. Gyunter, H. (1992). Zheleznaya garmoniia (gosudarstvo kak totalnoe proizvedenie iskusstva) [Iron harmony (state as a total work of art)]. *Voprosy literatury*, 1, 29–51. (In Russian)
5. Kryuchkov, V. (2003). “Eretiki” v literature: L. Andreev, E. Zamyatin, B. Pilnyak, M. Bulgakov [“Heretics” in literature: L. Andreev, E. Zamyatin, B. Pilnyak, M. Bulgakov]. Saratov : Litsei. (In Russian)
6. Kulikova, I. (1970). *Syurrealizm v iskusstve* [Surrealism in art]. Moscow : Nauka. (In Russian)
7. Morozov, A. (1995). *Konets utopii: Iz istorii iskusstva v SSSR 1930-h gg.* [The end of utopia: From the history of art in the USSR of the 1930s]. Moscow : Galart. (In Russian)
8. Pozdnyayeva, T. (2007). *Voland i Margarita* [Woland and Margarita]. St. Petersburg : Amfora. (In Russian)
9. Pospelov, G. (1993). Pozdnee tvorchestvo Ge. Chelovek pered litsom smerti [Later creativity Ge. Man in the face of death]. *Voprosy iskusstvoznaniya*, 4, 148–164. (In Russian)
10. Saulenko, L. (2001). *My nash, my novyi mif postroim...: Mifologemy totalitarnogo iskusstva* [We are ours, we will build a new myth...: The myths of totalitarian art]. Odessa : Astroprint. (In Russian)
11. Sokolov, B. (2003). *Bulgakov. Entsiklopediya* [Bulgakov. Encyclopedia]. Moscow : Algoritm. (In Russian)
12. Tarasenko, O. A. & Yefymenko, V. H. (1986). *Interviu z khudozhnykom V. H. Yefymenom* [Interview with artist V. G. Efimenko]. Odessa regional television. Odesa. (In Russian)